

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто поняття, зміст та функціональна роль іншомовної комунікативної компетентності у складі професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність, професійна іншомовна комунікативна компетентність, іншомовна підготовка фахівців у галузі інформаційних технологій*

В статье рассматриваются понятие, содержание и функциональная роль иноязычной коммуникативной компетентности в составе профессиональной компетенции будущих специалистов в сфере информационных технологий.

Ключевые слова: *иноязычная коммуникативная компетентность, профессиональная иноязычная коммуникативная компетентность, иноязычная подготовка специалистов в сфере информационных технологий.*

The article discusses the concept, content and the functional role of the foreign language communicative competence as an integral part of the professional competence of future specialists in the branch of information technologies.

Key words: *foreign language communicative competence, professional foreign communicative competence, foreign language training of specialists in the branch of information technologies.*

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси передбачають створення єдиної європейської зони вищої освіти та науки задля забезпечення високого рівня мобільності українського студента, конкурентоспроможності вітчизняного фахівця на світовому ринку праці та приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу. Підвищення якості вищої освіти передбачає не тільки об'єм знань за фахом, але й здатність майбутніх випускників до їх творчого застосування у реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування з фахівцями з інших країн, а також виконувати професійну діяльність в умовах іншомовного середовища. Запровадження компетентісного підходу та формування професійної іншомовної комунікативної компетенції при підготовці фахівців із вищою освітою належить до стратегічних напрямів реформування вітчизняної освіти. Реалізація цього напрямку і пов'язаних із ним завдань неможлива без здійснення міждисциплінарної інтеграції, а також залучення роботодавців, які можуть чітко разом із університетами сформулювати вимоги до кінцевих результатів навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. Питанню «комунікативна компетенція» присвячені наукові роботи вітчизняних і російських дослідників:

Н. Бутенко, І. Зимньої, Н. Кузьміної, М. Заброцького, Л. Мітіної, Л. Петровської, Ю. Ємельянова. Проблему формування іншомовної комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджували Т. Аванесова, О. Григоренко, О. Іскандарова, Е. Комарова, Т. Кускова, А. Самсонова, Т. Сірик, О. Фадейкіна та ін. Сутність і структуру іншомовної професійної комунікативної компетенції вивчали Г. Архіпова, Н. Гез, О. Павленко, Ю. Федоренко, Н. Чернова та ін. Ряд науковців проводили дослідження, які висвітлюють проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх педагогів, екологів, фахівців морського флоту, туризму, та ін. (Бібікова Э. В., Ізорія Н. М., Нагорнюк Л. Є., Петрова А. І.) [2, 3]. Проте на даний момент проблема формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій залишається недостатньо дослідженою. У більшості робіт професійна іншомовна комунікативна компетентність студента виступає, перш за все, як здатність здійснювати комунікативну мовленнєву поведінку згідно із завданнями конкретних ситуацій іншомовного спілкування, у навчанні відтворюється переважно зовнішня, знакова подібність, а не цілісний зміст професійної діяльності, пов'язаної з використанням іноземної

мови. Як наслідок, формування у студента вищого немовного навчального закладу такої професійної компетентності, до структури якої була б органічно інтегрована іншомовна компонента, залишається нерозв'язаною [2].

Мета статті. Здійснити аналіз вивчення проблеми, дослідити особливості формування та запропонувати методи вдосконалення професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей, зокрема, спеціалістів у галузі інформаційних технологій.

Завдання статті: 1) проаналізувати основні підходи до визначення сутності поняття «іншомовна комунікативна компетентність»; 2) окреслити зміст та особливості формування іншомовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх фахівців у сфері ІТ.

Треба зауважити, що важливість іншомовної підготовки майбутніх фахівців починає усвідомлюватися широким загалом. Це знайшло своє відображення і в галузевих стандартах вищої освіти підготовки фахівців в Україні. Зокрема, передбачається, що студенти після закінчення вищого навчального закладу повинні володіти такими вміннями:

- здійснювати усні контакти в ситуаціях іншомовного професійного спілкування, застосовуючи лексико-граматичний мінімум у певній галузі, під час усних ділових контактів, із використанням прийомів і методів усного спілкування і відповідних комунікативних методів;

- підтримувати письмові контакти в ситуаціях професійного спілкування, використовуючи лексико-граматичний мінімум у певній галузі та іншомовні (друковані, електронні) джерела, в умовах письмових ділових контактів із використанням прийомів і методів письмового спілкування та відповідних методів оформлення ділової документації;

- у виробничих умовах, опрацюючи професійно орієнтовані іншомовні джерела, розширювати лексико-граматичний рівень;

- у виробничих умовах під час усного та письмового спілкування за допомогою відповідних методів застосовувати компоненти соціолінгвістичної компетенції для досягнення взаємного порозуміння.

Вітчизняна дослідниця І. Ключковська наголошує, що підготовка фахівців до іншомовного спілкування особливо важливого значення набуває в контексті Болонського процесу, оскільки володіння іноземною мовою є важливою умовою для налагодження міжнародних ділових контактів, створення спільних підприємств, інтенсифікації взаємодії з закордонними колегами, а також, як зазначено в Болонській конвенції, для мобільності студентів, викладачів та дослідників із метою доступу до можливості одержання освіти, проведення досліджень, викладання та стажування в Європі. У зв'язку з цим, знання іноземних мов набуває економічної цінності і розглядається як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців [5]. Подібну думку висловлює Л. Морська, яка

визначає, що збільшення зарубіжних контактів нашої держави, активізація процесів європейської та світової інтеграції суттєво підвищує значущість іноземних мов у системі освіти, саме тому в умовах сьогодення зростає значення ефективного викладання іноземних мов, пошуків нових, досконаліших підходів і технологій їх навчання, які забезпечили б досягнення високих результатів [6]. Микитенко Н. небезпідставно стверджує, що іншомовна комунікативна компетентність може підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці [7].

У Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти комунікативні мовні компетенції визначаються як такі, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з таких компонентів, як лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції, і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності (сприймання, продукція, інтеракція або медіація) [1]. Однак деякі науковці, розуміючи іншомовну компетенцію як результат професійної підготовки та готовності до іншомовної діяльності в різних сферах згідно з пріоритетами особистості, ототожнюють поняття «формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей» і «професійна компетентність фахівця» (А. Андрієнко, Е. Бібікової, Ю. Солоднікової, О. Кравченко та С. Склярів) [3; 4]. Ми поділяємо думку В. Тенішевої, яка наголошує на залежності успішності професійної діяльності від рівня іншомовної комунікативної компетентності фахівців та підкреслює, що надійність та ефективність їх роботи залежить від того, наскільки адекватно й глибоко в загальній структурі їх предметно-технологічної компетентності інтегровано іншомовну мовленнєву компоненту [2]. Треба звернути особливу увагу на те, що формування іншомовної професійної компетентності, яке передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, має стати підходом, у межах якого викладання дисципліни «Іноземна мова» у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця, не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення загальної мети навчання студента у вищому навчальному закладі – формування його професійної компетентності.

Ринок праці у галузі ІТ є дуже мобільним. Фахівці в цій сфері можуть бути найняті безпосередньо українськими роботодавцями, або працювати у віддаленому доступі з компаніями далекого і ближнього зарубіжжя. Вяхк І. А. проаналізувала вимоги ряду міжнародних і закордонних компаній до кандидатів на посади у галузі ІТ, зосередивши увагу на класифікації посад, вимогах до рівня володіння англійською чи іншою європейською іноземною мовою, особистісних якостях, комунікативних завданнях, для розв'язання яких необхідна іноземна мова. Вона робить

висновок, що на міжнародному ринку вимоги до іншомовної комунікативної компетентності стабільно високі – просунутий рівень англійської мови, рідко – професійний вище середнього. Організації, які займаються розробкою програмного забезпечення в США та інших країнах, набираючи працівників, схильні віддавати перевагу тим програмістам, які не лише володіють професійними знаннями і вміннями, не тільки належним чином мотивовані виконувати робочі обов'язки, але й демонструють (наприклад, під час інтерв'ю при прийомі на роботу) гарні комунікативні навички. Тести для відбору програмістів часто містять питання і практичні завдання, спрямовані на співпрацю програмістів між собою [8].

Аналіз результатів навчання іноземної мови студентів, які спеціалізуються у галузі інформаційних технологій, показує, що рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності не зовсім відповідає вимогам сьогодення [8]. Причини такі: низька мотивація навчання, той факт, що викладачі іноземної мови (які є, як правило, філологами) не є компетентними в технічних галузях навіть на базовому рівні; використання застарілих вітчизняних підручників, закордонних підручників без опори на рідну мову або безсистемне використання роздруківок із Інтернету; методи викладання, які не сприяють усебічному розвитку мовлення (необумовлений комунікативною ситуацією переказ усних тем, переважання завдань на переклад з іноземної мови рідною, виконання чисельних граматичних вправ із загальною лексикою, майже відсутність завдань на аудіювання тощо); не достатнє володіння ефективними прийомами самостійного вивчення мови. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження в навчальний процес сукупності таких педагогічних умов, які б дозволили більш ефективно формувати іншомовну комунікативну компетентність майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій. Удосконалення змісту, форм і методів формування іншомовної комунікативної компетентності має сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності, механізмів особистісного розвитку, готовності до спілкування іноземною мовою для вдалого розв'язання професійних завдань.

Особливістю компетентнісного підходу є перенесення акцентів із процесу навчання на його результати. Цей підхід орієнтований на професійну та особистісну підготовленість випускників до працевлаштування. Отже, особливістю формування професійно-комунікативної компетенції є те, що майбутньому фахівцю у сфері ІТ необхідно набутти таких знань, умінь та навичок, які б дозволили йому в подальшому працювати на виробництві в багатьох ролях, а саме: менеджера, розробника різних видів програмного забезпечення, аналітика, дослідника, тестера, адміністратора автоматизованих систем і мереж, оператора і, звичайно, користувача, який може постійно самовдосконалюватись у

новітніх технологіях незалежно від мовного джерела нових знань, здійснювати об'єктивне оцінювання роботи підприємства чи фірми, порівнювати її з роботою аналогічних закордонних фірм, співпрацювати з закордонними фахівцями. Більш глибоке розуміння мислительних здатностей, методів прийняття рішень, можливостей переробки інформації та особистісних якостей зробить свій внесок в удосконалення стратегій побудови навчального процесу [8].

У ході формування іншомовної комунікативної компетентності слід формувати ціннісні орієнтації і такі якості особистості, як тверді моральні переконання, толерантність, практичність, самосвідомість, творчі здібності, комунікабельність, здатність до абстрактного і логічного мислення, здатність до міжособистісної взаємодії, здатність до рефлексії, самоаналізу, внутрішню позитивну установку, вміння швидко вирішувати проблеми, вміння визначати життєві та професійні цілі, готовність застосовувати свої знання і вміння у житті, здатність до самоосвіти. Таким чином, розвиток особистості майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій вважається вагомим у формуванні їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

Особливістю трудової діяльності у сфері ІТ є те, що темпи «старіння» та «оновлення» професійних умінь постійно пришвидшуються, а географія генерування нових знань і технологій весь час зростає. При формуванні іншомовної комунікативної компетенції у студентів, які спеціалізуються у сфері інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, слід враховувати те, що в них превалує абстрактний і раціональний тип мислення. Вони свідомо чи підсвідомо прагнуть до алгоритмізації дій, тобто завжди ділять проблему чи задачу на дрібніші задачі, які можна розв'язати від початку до кінця. Особливістю формування іншомовної комунікативної компетенції також полягає у виборі методів навчання. Доречними є методи проекту, диспуту, вивчення конкретних ситуацій (case-study), проблемні завдання, оскільки вони формують професійно значимі навички та якості особистості фахівця у сфері інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії: здатність до абстрактного і логічного мислення; увагу; здатність до міжособистісної взаємодії; практичність; здатність до рефлексії, самоаналізу; самосвідомість; творчі здібності; вміння швидко вирішувати проблеми; комунікабельність; вміння визначати життєві та професійні цілі; готовність застосовувати свої знання і вміння у житті [9].

Висновки. Отже, особливостями формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій є застосування сучасних комунікативних методів навчання, розвиток здатності до самоосвіти та формування вміння переробляти величезні обсяги інформації, здатність до оптимальної поведінки в різних професійних ситуаціях і на різних посадах

при виконанні повного спектру службових обов'язків, коли передбачається спілкування іноземною мовою; здійснення міждисциплінарної інтеграції на змістовному та технологічному рівнях. Формування високого рівня іноземної комунікативної компетентності слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки,

оскільки сьогоденне суспільство відчуває гостру потребу у фахівцях, які могли б швидко опанувати нові знання, максимально точно розуміти поставлене завдання та бути мобільними на світовому ринку. Іноземна комунікативна компетентність є вирішальним чинником у працевлаштуванні і кар'єрному рості у галузі ІТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколасва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Тенишева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции : автореф. д. пед. н. : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Ф. Тенишева. – М., 2008. – 44 с.
3. Андриенко А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза : автореф. к. пед. н. : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. С. Андриенко. – Ростов-на-Дону, 2007. – 26 с.
4. Бибикина Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов : автореф. к. пед. н. : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Э. В. Бибикина. – Майкоп, 2006. – 29 с.
5. Ключковська І. М. Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: автореф. к. пед. н. : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. М. Ключковська. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
6. Морська Л. І. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності: автореф. д. пед. н.: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; 13.00.02 – Теорія і методика навчання:германські мови / Л. І. Морська. – Тернопіль, 2008. – 40 с.
7. Микитенко Н. Феномен іноземної професійної компетентності майбутніх фахівців нефілологічних спеціальностей / Н. Микитенко // Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 13-14 грудня 2007р.). – Чернівці : Рута, 2007. – 383 с.
8. Вях І. А. Іноземна комунікативна компетентність майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій / І. А. Вях // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2012. – № 7 (242), Ч. І.
9. Вях І. А. Розвиток особистості фахівця у сфері інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії у процесі формування іноземної комунікативної компетентності / І. А. Вях // Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 147. – Черкаси, 2009. – 160 с.
10. Булахова Я. В. Педагогічні умови навчання іноземних мов майбутніх інженерів програмістів засобами мультимедійних програм : автореф. к. пед. н. : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Я. В. Булахова. – Луганськ, 2007 – 20 с.

Рецензенти: Гришкова Р. О., д.пед.н., професор;
Мещанінов О. П., д.пед.н., професор.

© Колотій Н. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 12.11.2012 р.

КОЛОТІЙ Наталія Володимирівна – викладач кафедри англійської мови Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: комунікативна компетентність, інформаційні технології.